

Livsåskådning

- Ett sätt att se på livet

Lärares syn på livsåskådning i religionsundervisning

Worldview

- A way of looking at life.

Teachers' view on worldview in religious education

Helena Andersson

Karlstads universitet

Grundskolelära­r­pro­gram­met 4-6 SO

---

30 hp

Ramona Ivener

Mikael Svanberg

2015-09-07

Löpnr 36

Abstract

The purpose of the study was to describe how teachers interpret information in curriculum about the term worldview, and how they plan and perform education. The term worldview describes as a ground experience about humans' worldviews. Humans can have different experiences in religious and non-religious meaning. Humans view on existence and the world, could be from a worldview. The term worldview includes many questions about why we exist, how humans are, what society stands for and the belief in "higher power". International research from the 70th showed that there is not an equivalent term for the word "livsåskådning" (worldview). In the curriculum Lpo94, describes how education active can promote humans equal value. In the curriculum Lgr11 describes how humans view on life had changed and still is. Religion and worldview is central terms in education of religion, because they are important for the human culture. In society of today we live in diversity and with increased knowledge we understand each other better. In education in religion will pay attention to how human in religious traditions lives and express their beliefs in different ways. In curriculum Lgr11 describes how the pupils should have ability to develop and reflect over their questions of life, identity and approach.

In education are discussions about what may affect pupils understanding to religion and their worldview. There is negative aspects with teachers decisions about content in education when teachers themselves have an own worldview and interpretation that they think are important. This could lead to that the pupils not have ability to develop their own worldview.

The connection between worldview and didactics shows how pupils should be given space to create their own choice between different worldviews. Education in religion should provide pupils knowledge about different worldviews. The pupils are often given knowledge about world religions and a fast review about worldviews. Non-religious worldviews constitute a part of the subject of religion in different forms of rituals and culture.

The study is built on a qualitative design, which means to develop deeper understanding of the subject. This study is based on interviews with three teachers in elementary school,

4-6, who teaches religion. The interviews was performed with semi- structured, audio recording interviews with opened supplementary. After the interviews the material was transcribed directly by the author. The text was read several times to find similarities and differences in the teacher's description of the term worldview. The result are divided in categories that connect the interview questions. Four categories showed: The term worldview, Teachers description of the term worldview in the curriculum and Teachers interpretation of the curriculum and also planning and implementing of their education current worldview. In the category teacher's interpretation of the curriculum and also planning and implementing of their education current worldview are divided into five subcategories: interpretation, implementing and teacher's description of the pupils and teachers team. The result showed that informants did not have awareness about the term worldview and did not have time to educate about the term in the subject religion. The study also showed that the teachers thought it were difficult to discuss the term with the pupils their worldview though it could perceive as sensitivity.

Keywords: Worldview , religion education , religion , teachers, didactics.

Sammanfattning

Syftet med studien var att beskriva hur lärare tolkar informationen i läroplanen angående begreppet livsåskådning, samt hur de planerar och genomför undervisning kring begreppet. Begreppet livsåskådning beskrivs som grundupplevelser om människans världsbild. Människor kan ha olika upplevelser i religiös och icke-religiös mening. Människors syn på tillvaron och världen, kan utgöra en livsåskådning. Begreppet livsåskådning inkluderar många frågeställningar kring varför vi finns, hur människan är, vad samhället står för, och tron på högre makter. Från forskning från 70-talet visar internationell forskning att det inte finns någon motsvarighet till begreppet, dock används ordet "worldview". Lpo94 beskriver hur skolan aktivt ska främja alla människors lika värde. I Lgr11 beskrivs hur människans sätt att se på livet har förändrats och utvecklats ständigt. Religion och livsåskådning är centrala begrepp inom religionskunskap då de är viktiga för den mänskliga kulturen. I dagens samhälle lever vi i mångfald och ökad kunskap ger oss förståelse för varandra. Skolan ska genom religionsundervisning uppmärksamma hur människor inom religiösa traditioner lever och hur människor uttrycker sin tro och sin religion på olika sätt. Lgr11 beskriver hur eleverna ska få möjlighet att utveckla och reflektera över sina egna livsfrågor, identitet och förhållningssätt.

I undervisningen diskuteras vad som kan påverka elevernas förståelse för religion och livsåskådning. Det finns negativa aspekter med att läraren bestämmer vad undervisningen handlar om då läraren själv har en åskådning och en tolkning som läraren anser vara viktig. Detta skulle kunna leda till att eleverna själva inte får utrymme att utveckla sin livsåskådning. För att göra en koppling mellan livsåskådning och didaktik beskrivs hur eleverna ska få utrymme att skapa ett eget val gällande olika livsåskådningar. Undervisningen i religion ska ge eleverna kunskap om olika åskådningar. Eleverna får framförallt kunskap kring världsreligionerna och en snabb genomgång gällande livsåskådningar. Alla människor har en livsåskådning och undervisningen ska ge eleverna möjlighet oavsett om de är religiösa eller inte. Icke-religiösa livsåskådningar utgör en del av religionsämnet även olika former av riter och kulturer ingår.

Studien bygger på en kvalitativ design, vilket innebär målsättningen att skaffa en djupare förståelse. Denna undersökning baseras på intervjuer med tre lärare för grundskolan, 4-6,

som undervisar i religionskunskap. Informanterna arbetar på en skola i Mellansverige. Intervjuerna genomförs som semistrukturerade, ljudinspelade intervjuer, med öppna följdfrågor. Efter intervjun transkriberades materialet omgående av författaren. Texten lästes ett flertal gånger i sin helhet, för att finna likheter och skillnader i lärarnas beskrivning av begreppet livsåskådning. Resultatet delas in i kategorier som sammanbinder intervjufrågorna och dess svar. Fyra kategorier framkom: Begreppet livsåskådning, Lärarnas beskrivning av begreppet livsåskådning i läroplanerna och Lärarnas tolkning av läroplanen, samt planering och genomförande av sin undervisning gällande livsåskådning. Inom kategorin Lärares tolkning av läroplanen, samt planering och genomförande av sin undervisning gällande livsåskådning är indelad i fem underkategorier enligt: Tolkning, Planering, Genomförandet, Lärarnas beskrivning av eleverna och Lärlaget. Resultatet visade att informanterna inte hade kännedom om begreppet livsåskådning och inte heller hade tid att undervisa om begreppet inom religionsämnet. Studien visade också att lärarna ansåg det svårt att diskutera med elever gällande deras livsåskådning då det uppfattas som känsligt.

Nyckelord: Livsåskådning, religionsundervisning, religion, lärare, didaktik.

Innehåll

Abstract	2
Sammanfattning	4
1. Inledning	8
1.1 Begreppet livsåskådning	8
1.2 Syfte och frågeställningar	10
1.3 Tidigare forskning.....	10
2. Bakgrund	14
2.1 Livsåskådning i läroplaner	14
2.2 Lpo94 och Lgr11	16
2.3 Livsåskådning i undervisning	17
3. Metod	19
3.1 Kvalitativa intervjuer	19
3.2 Informanter	20
3.3 Tillvägagångssätt och analysmetod	20
3.4 Etiska övervägande.....	21
4. Resultat	22
4.2 Hur beskrivs begreppet livsåskådning i läroplanerna?	23
4.3 Begreppet livsåskådning.....	22
4.4 Hur tolkar lärare läroplanen, samt planerar och genomför sin undervisning gällande livsåskådning?	23
4.4.1 Tolkning	23
4.4.2 Planering.....	24
4.4.3 Lärarnas beskrivning av elever.....	25
4.4.4 Lärarlaget.....	26
4.4.5 Genomförandet	25
5. Diskussion	27
5.1.1 Hur informanterna tolkar begreppet livsåskådning	27
5.1.2 Hur informanterna planerar och genomför undervisning	28
5.1.3 Övrig diskussion	29
5.1 Metoddiskussion.....	30
5.2 Fortsatt forskning.....	31

Referenser.....	32
Litteratur och tidskrifter	32
Elektroniska källor	33
Bilaga 1 - Intervjufrågor	35

1. Inledning

Studien fokuserar på begreppet livsåskådning som ingår i skolans nuvarande läroplan för grundskolan 2011, Lgr11. Eleverna ska genom undervisningen förstå: ”vad religioner och andra livsåskådningar kan betyda för människors identitet, livsstil och grupptillhörighet.”, (Lgr11:189) Mitt intresse för ämnet skapades genom att jag studerat läroplanen för religionskunskap där livsåskådning som sagt är ett begrepp som används. I min egen erfarenhet av åren i lärarutbildningen har jag alltid haft många frågetecken kring begreppet livsåskådning och min nyfikenhet har växt i takt med ju mer jag läste om ämnet. Därefter började jag fundera kring vad begreppet står för inom grundläroplanen 4-6 och hur jag som blivande lärare kan arbeta med livsåskådning i religionsundervisningen.

Under studien har det visat sig att begreppen livsåskådning och livsfrågor ibland beskrivs som lika. Hartman (1994) diskuterar begreppen livsåskådning och livsfrågor. Han skriver: ”Barnen orienterar sig i omvärlden och arbetar med att göra sin tillvaro förståelig. De söker meningsfulla bilder av livet, eller om man så vill, de söker en livsåskådning.” (Hartman, 1994:52)

1.1 Begreppet livsåskådning

I ett flertal ordböcker beskrivs begreppet livsåskådning som ”Livsåskådning, de mer eller mindre systematiserade svar människor ger på grundläggande frågor om livets mening och om verklighetens innersta natur.” (NE, 2015). Förutom den nyss citerade definitionen så innebär livsåskådning som begrepp enligt Nationalencyklopedin ett samspel mellan tre komponenter: Denna studie utgår ifrån livsåskådningsbegreppet som används i Lgr11.

1) teorier om människan och världen, t.ex. om universums uppkomst, om vad som skiljer människan från djuren eller vad som händer efter döden; 2) värderingar och normer av grundläggande natur, vad man kan kalla ett centralt värderingssystem; 3) en grundhållning, ett sätt att uppleva situationen som människa i världen; det kan vara en i åskådningen invävd grundton av tilltro, hopp eller förtvivlan, och det kan vara en sammansatt känsla som det är svårt att ge ett namn. (NE, Jeffner 2015)

Svenska akademins ordlista beskriver begreppet som en uppfattning eller som människans åsikt om tillvaron. [jfr d. *livsanskuelse*] (Svenska akademins ordlista, 2015)

Ordet livsåskådning översätts också med livssyn, filosofi och/eller tro samt begreppet beskrivs om en syn på livet och meningen med livet, en livsfilosofi. (Synonymer.se, 2015)

I forskningssammanhang kan livsåskådning beskrivas som det centrala värderingssystemet hos en människa, alltså en människas grundvärderingar och hur vi handlar i olika situationer. Till livsåskådning hör även förhållningssätt gentemot livet, människor och natur. Om synen på livet är ljus eller mörk kan variera och kan beskrivas med orden: ”Den lyckliga människans värld är en annan än den olyckliges” (Bråkenhielm och Hansson, 1995:78). Bråkenhielm och Hanssons (1995) beskrivning av vad livsåskådning handlar om, rör grundupplevelser om människans världsbild. Människor kan ha olika upplevelser i religiös och icke-religiös mening. Hur vi människor ser på tillvaron och världen såväl som vår människosyn kan utgöra en livsåskådning. En personlig livsåskådnings centrala uppbyggnad utgår enligt Hartman (1994) från vad människan tror på och vad som människan anser sig själv veta. För exempelvis en kristen människa så utgörs världsbilden av att Gud skapade världen och Gud skapade människan till Guds avbild (Eriksson 1999). Bråkenhielm (2009) anser som nämnts att en central uttrycksform för livsåskådningsbegreppet handlar om människans bild av världen och människan. Ordet bild kan dock vara en svår definition av vad som betyder då människan har olika sätt att betrakta omvärlden och verkligheten. Eriksson (1999) diskuterar hur Hartman beskriver två delar av livsåskådningsbegreppet, det enda handlar om religiöst eller politiskt och den andra om en personlig livsåskådning. Personlig livsåskådning innebär hur människans handlingar påverkar vardagen.

Hur etableras en livsåskådning? Det har sagts att den nyfödda människan inte har någon livsåskådning utan att dessa värderingar och åsikter formas genom omgivningen. Människan påverkas genom media och inte minst genom skolan som har till uppgift att skapa reflekterande samhällsmedborgare. (Persson, 2007) Redan i läroplanen från 1969 introducerades begreppet livsåskådning och har därefter funnits med i läroplaner för grundskolan. Under 1980 års läroplan blev begreppet inriktat emot livsfrågor anser Hartman (1994).

I sin forskning beskriver Anders Jeffner (1976) att begreppet livsåskådning inte förekom i svenska läroböcker före 1848 då begreppet först introducerades. Från forskning

från 70-talet visar att internationell forskning inte har någon motsvarighet till begreppet, dock används ordet ”worldview”. Livsåskådning kan också kopplas ihop med frågan: hur känns det att leva?

I Lpo94 menar Hartman (2009) började skolan fokusera mer på kunskaperna om och reflektionerna kring begreppet livsåskådning och religion. Det handlade mer om att eleverna skulle söka sin egen livsåskådning. Dessutom byttes begreppet livsfrågor ut till begreppet livsåskådning då det mer beskrev att eleverna skulle utveckla kunskaper och egen livstolkning inom religion. Dock har religionsundervisningen en liten plats i undervisningen menar Hartman (2009).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka hur lärare tolkar informationen i läroplanen angående begreppet livsåskådning, samt hur de planerar och genomför undervisning kring begreppet. Min huvudsakliga frågeställning är:

- Hur tolkar lärare läroplanen, planerar och genomför sin undervisning gällande livsåskådning?

Fokus kommer att ligga på de didaktiska aspekterna för att få en tydligare inblick i hur lärare tolkar, planerar och genomför undervisning om livsåskådning. Lärarnas beskrivning av elevernas förståelse för begreppet och hur deras egen tolkning av begreppet påverkar eleven.

1.3 Tidigare forskning

Livsaskådning är enligt inledande beskrivning inget tydligt begrepp som går att sammanfatta i en mening. Forskning som genomförts kring begreppet livsåskådning av Jeffner (1976), Bråkenhielm (2009) och Hartman (2009) bl.a. påvisar att livsåskådning handlar om uppfattningar och värderingar. Begreppet livsåskådning inkluderar många frågeställningar kring varför vi finns, hur människan är, vad samhället står för, och tron på högre makter. Den personliga livsåskådningen påverkas och utvecklas ständigt medan den etablerade livsåskådningen är fasta, bestämda uppfattningar och värderingar såsom exempelvis religioner. Enligt Jeffner (1976) är en persons livsåskådning personens centrala värderingssystem och personens grundhållning och del av det personens

anser sig veta om sig själv och sin omvärld vilken påverkar hans centrala värderingssystem eller grundhållning på ett sätt som personen är beredd att acceptera (Jeffner, 1976, s. 18).

Det som förknippas med livsåskådning är existentialism, materialism och humanism, samt religiösa trossystem menar Jeffner (1976). Dock finns det också en rad definitioner kopplat till ideologier och politisk åskådning. Gemensamt är dock att livsåskådningar i regel beskriver hur vi bör handla och vad som kan kallas ett värdefullt liv. En människas normer och värden ingår i ett värderingssystem som avgör hur vi handlar i olika situationer. Valen vi gör varje dag består av normer och värderingar som vi bär på då människan har tidigare erfarenheter. Normerna kan vara få eller många och olika beroende på vilket sammanhang eller samband de har till varandra. Människors syn på vad denne tror sig veta om sig själv och sin omvärld gäller även i livsåskådning. Det innebär att vad som påverkar människans värderingar eller människans grundhållning samt vad som påverkar personens självbeträktelser. (Jeffner, 1976).

Jeffner (1976) diskuterar även två närliggande begrepp: ideologi och trosåskådning. Ideologi innebär en persons värderingar gentemot t ex politik och personens värderingar har en avgörande roll i vilka ställningstaganden personen gör. Trosåskådning beskrivs som en term som inte har något fast bruk utan vi använder det för att beskriva delar utav en upprättad religion. Hans forskning gällande livsåskådningar beskriver ett livsåskådningsmaterial som inte enbart bygger på religioner och trosåskådningar.

I inledningen hänvisades till forskarna Bråkenhielm och Hansson (1995), där de anser att livsåskådning är det centrala värderingssystemet som påvisar tankebanor hos människor. Olika rituella delar finns även i livsåskådning och dessa gestaltar grundvärderingar hos människan. Exempel på en ritual är inom vetenskapen, där nobelfestligheten är en rit. Människor är olika och därför blir livsåskådningarna olika. Vissa människor är insatta i sin livsåskådning medan andra mer splittrade (Bråkenhielm och Hansson, 1995).

Mikael Lindfelt (2003) menar att livsåskådning först kom som begrepp i samband med kristen tro men minskade sedan det svenska samhället förändrades och kyrkan inte hade lika stort inflytande på människor. En forskare på 1930-talet, Emilia Fogelklou under-

sökte människors livsåskådning. Hon bad människor att svara på olika frågor kring litteratur, religion, moral, samhällskunskap, uppväxt och fostran. De svar hon fick fram beskrev människors olika syn att se på livet. Forskningen fortsattes av Jeffner som påpekade att livsåskådning innebär en övergripande bild av vad människor gör av tillvaron (Lindfelt, 2003).

Mårten Mårtensson (2009) visar i sin studie hur begreppet livsåskådning varit etablerat främst i Sverige men att fältet börjat vidgas även internationellt. Internationellt studeras livsåskådning genom bland annat disciplinerna: filosofi, teologi, sociologi, socialantropologi och psykologi.

Inom filosofin beskrivs hur vi ska tänka kring helhetsuppfattning och kan då beskrivas som världsåskådning. Det teologiska perspektivet ger oss ny information kring vetenskap och religion. Kan religionsvetenskap och religion vara förenade eller är det skilda uttryck? Tidigare har livsåskådning inte heller varit någon vetenskaplig frågeställning. Den tredje disciplinen sociologi innebär vad livsåskådning betyder för varje enskild person och för samhället. Beskrivet är livsåskådning inget som är viktigt för samhället teoretiskt sett, det är enbart en begränsad grupp i samhället som är engagerade till att tänka kring livsåskådningsfrågorna i olika ställningstaganden för varje enskild person. Det socialantropologiska fältet som nämns är kopplat till fyra olika uppfattningar, där den första handlar om naturen. Den andra om tiden och den tredje den mänskliga naturen och den fjärde handlar om människors sociala beteende. Den femte disciplinen, psykologi, handlar om hur människors förutsättningar är tysta. Svensk forskning kring livsåskådning företräds främst av Jeffner som präglat denna forskning menar Mårtensson i sin studie (Mårtensson, 2009).

För att göra en koppling mellan livsåskådning och didaktik beskriver Maria Jansdotter Samuelsson (2011) med utgångspunkt ifrån läroplanen och beskriver hur icke religiösa livsåskådningar ska få utrymme i undervisningen i svenska skolor. Hon menar att eleverna ska få utrymme att skapa ett eget val gällande olika livsuppfattningar. Undervisningen i religion ska ge eleverna möjligheten till olika åskådningar. I läroplanen Lgr11 beskriver hon hur undervisningen ska stimulera eleverna till att utveckla kunskaper om religion och andra livsåskådningar. Eleverna får framförallt kunskap kring världsreligionerna och en snabb genomgång eller ens det gällande livsåskådningar. Jansdotter

Samuelsson (2011) ifrågasätter varför inte religionskunskap heter livsåskådningskunskap. Eleverna ska känna sig inkluderade i undervisningen. Alla människor har en livsåskådning och undervisningen ska ge eleverna möjlighet oavsett om de är religiösa eller inte. Icke-religiösa livsåskådningar utgör en del av religionsämnet även olika former av riter och kulturer ingår (Jansdotter Samuelsson, 2011).

Enligt Michael Hand (2012) handlar en människas livsåskådning ofta om meningen med livet. Vissa saker är viktigare än andra för individen och synen på sin identitet som människa. Meningen med livet är en fråga som oftast tolkas som religiös men detta behöver den inte vara. Teorier om meningen med livet i en livsåskådning handlar främst om att förklara människors tillstånd och olika mönster i deras liv. Vad vi människor tror på, känner till och håller kärt avgör vilken livsåskådning vi har. Han utgår ifrån *conceptual schemes*, vilket betyder att människan har olika grundläggande begrepp eller kategorier av upplevelser som förklarar upplevelser och hur vi handlar. Inom religionskunskapen i skolan dyker olika teorier upp kring meningen med livet och här måste eleverna få möjligheten att beskriva sin egen uppfattning. I undervisningen ska läraren ha förståelse och kunskap om för att livsåskådning inte enbart finns inom olika religioner utan också undervisa utifrån att det finns utanför det religiösa sammanhanget (Hand, 2012).

Jenny Berglund (2010) diskuterar hur religionsundervisning uppfattas olika i klasser där elever med olika bakgrund och erfarenheter av religion finns. Lärarnas uppgift är att eleverna ska få en förståelse för varandra enligt läroplan och kursplanerna för religionskunskap. I Finland får föräldrarna välja vilken religionsundervisning deras barn ska få. Läraren anpassar undervisningen efter vilken församling eleverna tillhör och här kan även föräldrarna välja annan livsåskådning som alternativ. Lärarna i Sveriges sätt att undervisa inom religion är ovanlig, de undervisar icke-konfessionellt. Förhoppningen är att skapa mer toleranta samhällsmedborgare och ett ökat intresse för varandras olika religionsuppfattningar såväl religiösa som icke-religiösa. Elever ska läras om religioner och livsåskådningar där målet är att eleverna själva ska få välja vart de vill tillhöra och läraren ska inte påverka deras val genom undervisningen. I konfessionella undervisningsformer undervisas eleverna in i olika religionerna. (Berglund, 2010).

Livsåskådning beskrivs ovan olika utifrån vilket sammanhang skribenten befinner sig i. I denna studie fokuseras livsåskådning som ett begrepp för hur man lever. Om människan har ett religiöst synsätt eller ser livet genom naturvetenskapliga ögon är av mindre betydelse. Hur vi ser på livet och varför vi existerar som människor är utifrån beskrivna forskning en utgångspunkt kring begreppet livsåskådning i detta arbete. Den tidigare forskningen på begreppet livsåskådning ger en förståelse till att begreppet är svårförklarat och stort. Lärare runt om i olika skolor ska undervisa kring begreppet och förklara för eleverna dess innebörd. Denna studie undersöker därför hur lärare tolkar och beskriver sin syn på livsåskådningsbegreppet.

2. Bakgrund

2.1 Livsåskådning några tidigare läroplaner

Grundskolans läroplan inom religionsundervisning har förändrats genom åren. I slutet av 1800-talet beskrevs hur eleverna skulle lära sig om kristendom ur katekesen och kunna psalmverser i normalundervisningsplanen (1889).

”Vid katekesundervisningen bör lilla katekesen steg för steg behandlas i samband med utvecklingen” (Normalplan, 1889:20).

”Inlärandet af de förslagna psalmverserna må förekomma med anslutning dels till de kyrkliga högtiderna, dels till kristendomsundervisningen för öfrigt” (Normalplan, 1889:20).

År 1962 utgavs en läroplan för grundskolan där begreppet livsåskådning beskrivs. Ämnet kristendomskunskap innebar att eleverna skulle få uppfattning om och respektera andra livsåskådningar.

”... eleverna uppfattar frågeställningarnas allvar... bidrar till att förståelse för värdet av en personlig livsåskådning liksom förståelse och respekt för olika uppfattningar i livsåskådningsfrågor” (Läroplan för grundskolan 1962:217).

Främst skulle eleverna ges kunskap om kristendom men i liten utsträckning även om andra religioner.

”Ge kunskap om kristendomen och i viss utsträckning även om andra religioner” (Läroplan för grundskolan 1962:221).

Det som skulle behandlas var frågor som berörde elevernas egen livsuppfattning. Dessutom framkommer att läraren skulle undvika att såra elever med annan livsåskådning.

”Genom de stoff som behandlas aktualiseras frågor, som rör elevernas egen livsinställning” (Läroplan för grundskolan 1962:221).

Läroplan för grundskolan allmän del 1980 benämner inte livsåskådning inom religionskunskap utan benämner livsfrågor som t ex innebar studier av personer, livsmönster och tankesätt.

”Livsfrågor, tro och etik: Hur olika etniska uppfattningar styr våra handlingar och våra ställningstaganden till olika livsfrågor” (Läroplan grundskolan allmän del 1980:127).

Efter Lpo94 utgavs genomförde skolverket en uppdatering och skrev år 2000 ett komplement.

”Ett syfte med religionskunskap är att främja en öppen diskussion om frågor som rör tro och livsåskådning samt skapa nyfikenhet och intresse för religion” (Skolverket 2000:81).

Målen för kursplanen i Lgr11 är att skolan ska ge eleverna kunskaper om religioner och andra livsåskådningar från vår egen tid och även genom historien.

”Utvecklar kunskaper om religioner och andra livsåskådningar i det egna samhället och på andra håll i världen” (Lgr11 2011:186).

Ifrån syftet ur läroplanen ska religionsämnet utveckla elevers kunskap inom religion och andra livsåskådningar. Eleven ska uppmärksammas på hur människor med olika traditioner uttrycker sin religion och tro på olika sätt. De ska även få utvecklade kunskaper gällande kön, jämställdhet, sexualitet och relationer. Eleverna ska också få en förståelse för människors olika värderingar inom religioner och andra livsåskådningar. Undervisningen ska behandla olika religioner och livsåskådningar samt hur det påverkar människors identitet, livsstil och grupptillhörighet.

I kommentarmaterialet för religionskunskap, Lgr11 beskrivs hur kursplanen inte beskriver vilka livsåskådningar som ska finnas med i undervisningen. Det beskrivs hur skolan ska ta hänsyn till elevernas liv och eleverna ska läras att ta hänsyn till samhället. Det som oftast tas upp är livsåskådningarna humanism eller marxism, ett tanke-system om verkligheten och etik. Livsåskådningar kan också innebära ateism, veganism eller liknande uppfattningar. Undervisningen ska respektera elevernas uppfattningar oavsett vilken uppfattning eleven har.

2.2 Lpo94 och Lgr11

Lpo94 beskriver hur skolan aktivt ska främja alla människors lika värde. Eleverna ska inte bli påverkade att finna sin egen livsåskådning.

”Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.” (Läroplan 1994:3).

Eleverna ska få möjlighet att utveckla en medvetenhet om andras värderingar och villkor. Föräldrar ska kunna känna förtroende för att skolan inte påverkar eleverna till någon livsåskådning eller flera. Skolan ska vara en icke-konfessionell plats där eleverna känner sig trygga. De ska utveckla elevernas förmåga att ta ett personligt ansvar för sina handlingar och kunna påverka skolans undervisning, och aktiviteter under dagarna. Skolan har i uppgift att belysa samhällets grundläggande värden och eleverna ska få kännedom om att deras handlande skapar konsekvenser. Skolansmiljö ska vara en trygg och säker plats för alla elever och eleverna själva ska få ta ansvar för att skapa den miljön och visa hänsyn till andra för att få en hållbar skola. Eleverna ska främjas för att få förståelse för olika kulturella mångfalden som sker i landet och eleverna måste själva göra personliga ställningstaganden. Under mål och riktlinjer ska skolan ansvara för att skapa medborgare som har gemensamma värderingar och utveckla elevernas förmåga att ta ställning och respektera andra människors egenvärde. Läraren har till uppgift att diskutera värdegrund och om personligt handlande. (Lpo94, 2015).

Lgr11 har som mål att undervisa elever i livsåskådning på ett mer detaljerat sätt än Lpo94 gör. Livsåskådningsbegreppet omnämns på ett flertal ställen i Lgr11 medan Lpo94 inte använder begreppet. Skolan har som mål att undervisa elever i att få förståelse för hur människans historia försökt att förklara sina levnadsvillkor i olika tidsepo-ker. Människans sätt att se på livet har förändras och utvecklas ständigt. Religion och

livsåskådning är centrala begrepp inom religionskunskap då de är viktiga för den mänskliga kulturen. I dagens samhälle lever vi i mångfald och kunskap ger oss förståelse för varandra. Skolan ska genom religionsundervisning uppmärksamma hur människor inom religiösa traditioner lever och hur människor uttrycker sin tro och sin religion på olika sätt. Lgr11 beskriver hur eleverna ska få möjlighet att utveckla och reflektera över sina egna livsfrågor, identitet och förhållningssätt. Undervisningen ska beröra hur människan ser på olika frågor som rör kön, jämställdhet, sexualitet och relationer genom att utveckla elevernas kunskaper om de olika religionerna och livsåskådningar. (Lgr11, 2015).

I en kort jämförelse mellan läroplanerna Lpo94 och Lgr11 finns likartade tankebanor. Livsåskådning beskrivs inte lika centralt i Lpo94 som i Lgr11. I det mångkulturella samhället behövs troligtvis mer information och kunskap om andra religioner för att människor ska förstå och respektera varandra i ett hållbart samhälle. (Lgr11, 2015), (Lpo94, 2015).

2.3 Livsåskådning i undervisning

Sven – Åke Selander (1993) anser att skolan ska ge eleverna ett fungerande begreppssystem vilket leder till att de kan förstå och utveckla sina erfarenheter eller att undervisningen utgår ifrån erfarenheterna eleverna tidigare har och genom diskussion utveckla begreppsbildning. Eleverna behöver exempelvis få veta de olika motiven till varför judar utrotades under andra världskriget och varför svarta människor dödades i Soweto. Detta kan skapa eftertanke hos eleverna för att förstå sin egen verklighetsuppfattning och utveckla sina värderingssystem. Lärarna behöver arbeta med att beskriva dessa motiv för att ge grunderna till händelser som skett under historiska ögonblick. Han beskriver hur skolorna beskriver att leva ett gott liv handlar om mat, kläder, hus och hem men det krävs mer för att beskriva ett gott liv. Han beskriver hur hälsa, ägande, gemenskap, arbete och tro- och livsåskådning är viktiga delar för att leva ett gott liv.

Birgit Lendahls (1986) menar att alla människor har sin egen livsåskådning och att begreppet livsåskådning kan uppfattas som religiöst av personer såsom lärare och lärarstudenter för att de inte har kunskap om vad begreppet står för. Skolan ska inspirera och motivera eleverna att fortsätta sin utveckling. Ragnar Furenhed (1995) diskuterar perspektiv i undervisningen som kan komma att påverka elevernas förståelse för religion

och livsåskådning. Han benämner fyra perspektiv, men i denna studie fokuserar jag särskilt på två av dessa perspektiv. Det första han nämner är det läraren själv ser som värdefullt för elevernas tolkning. Det finns negativa aspekter med att läraren bestämmer vad undervisningen handlar om då läraren själv har en åskådning och en tolkning som läraren anser vara viktig. Detta leder till att eleverna själva inte får utrymme att utveckla sin egen. Dessutom nämner Furenhed (1995) även hur elevernas livsfrågor och livsåskådning kan vara en bra undervisning. Under 70- och 80-talet genomfördes olika studier gällande religion och existentiella frågor vilket påvisade att elever är intresserade av livsfrågor. Undervisning som fokuserar på elevernas funderingar ger diskussioner och eleverna får upp intresset. Meningen med undervisning där eleverna får diskutera sina funderingar och kan utveckla en bredare syn på religioner och kan skapa en förståelse till andra elever. Dock när det gäller undervisning inom livsfrågor och religion är det fortfarande något som är mycket personligt för vissa elever. Eleverna kan ha svårt att diskutera sina åsikter öppet i klassrummet och kan hellre vända sig till några få personer som de själva väljer ut. Lendahls (1986) menar att religionsämnet är ett svårt undervisningsämne då många lärare enligt henne är osäkra på ämnet. Det kan bero på att läraren inte har en tydlig bild av vad ämnet religion handlar om och ska innehålla. Dessutom finns en personlig osäkerhet hos läraren där läraren ska vara neutral och ge eleverna kunskap utan att påverka eleven. Lendahls (1986) beskriver hur läraren inte undervisar om religion då läraren själv inte är religiös men Lendahls beskriver hur ämnet ska ge eleverna baskunskaper om livsåskådningsfrågor som då innebär att diskutera olika religioners ståndpunkter och även andra livsåskådningar.

3. Metod

Denna studie bygger på en kvalitativ design, vilket innebär målsättningen att skaffa en djupare förståelse för området. Inom kvalitativ forskning krävs en bred överblick och reflektion kring insamlade data. (Patel och Davidson, 2011). Alan Bryman (2014) beskriver hur den kvalitativa analysmetoden är svår att analysera. I en uppsats med kvalitativ metod är analyseringen svårare på grund av intervjufrågorna har öppna svar och kräver tolkning (Bryman 2014).

Studien baseras på litteratursökningar på internet, i litteratur och rapporter/ uppsatser. Först söktes begreppets förklaringar för att tydligare förstå vad livsåskådning innebär, därefter olika forskningar till religionsundervisning och hur författare tolkar begreppet.

Sökord: Livsåskådning, livsåskådning i religionsundervisning, livsåskådning tolkning

3.1 Kvalitativa intervjuer

Patel och Davidsson (2011) beskriver kvalitativa intervjuer som att intervjupersoner ges möjlighet att svara med egna ord. Frågorna kan vara temabaserade för att få en så öppen intervju som möjligt. Intervjuaren har möjlighet att ställa frågor efter vad som passar sammanhanget i samtalet. En semistrukturerad intervju arbetar med teman som ska nämnas under intervjun. Det kan innebära att intervjuaren inte har frågor utan att dessa teman ligger till grund för ett samtal snarare. Intervjuerna genomförs som semistrukturerade, ljudinspelade intervjuer, med öppna följdfrågor. En målsättning är att undersöka och nå djupare förståelse för hur lärarna ser på begreppet livsåskådning och undervisningen om detsamma. Det viktigaste i en kvalitativ intervju är att upptäcka och identifiera olika egenskaper eller karaktären hos intervjupersonen, och i min undersökning handlar det om lärarens egen tolkning gällande begreppet livsåskådning. Kvalitativ intervju genomförs utifrån målet att intervjupersonen pratar öppet och fritt kring ämnet som berörs. Det är viktigt som intervjuare att behärska sitt språk och sina kroppsörelser så att informanterna inte störs. Medkänslan är en betydelsefull del i kvalitativa intervjuer. I denna undersökning baseras på intervjuer med tre lärare för grundskolan, 4-6, som undervisar i religionskunskap. Informanterna arbetar på en skola i Mellansverige. Exempelvis så avbryter inte intervjuaren intervjupersonen då denne besvarar frågorna.

Följdfrågor kan användas ifall inte intervjupersonen tidigare besvarat frågorna. Dessutom är intervjun till för att få bredare förståelse för hur intervjupersonen tänker och tolkar ett fenomen, såsom begreppet livsåskådning. (Patel & Davidsson, 2011).

3.2 Informanter

I en kvalitativ undersökning har antalet informanter ingen betydelse i forskning. I urvalet av informanter önskades att samtliga informanter skulle undervisa inom religionskunskap. Här följer en kortare presentation av de tre informanterna:

Informant ett (I1) har arbetat som lärare i 40 år och har stor erfarenhet av ämnet religionskunskap. Informant ett är pensionerad men arbetar fortfarande som vikarie för årskurs 4-6 på en skola i Mellansverige.

Informant två (I2) har arbetat som lärare i fyra år och undervisar i ämnet religionskunskap. Personen arbetar som mentor för en årskurs 5 på en skola i Mellansverige.

Informant tre (I3) har arbetat inom skolan i okänt antal år men arbetar för tillfället som resurs i en klass, årskurs 5 och hjälper till med undervisning inom ett flertal ämnen däribland religionskunskap och har även nyligen självständigt undervisat inom religion. Personen arbetar i en grundskola i Mellansverige.

3.3 Tillvägagångssätt och analysmetod

Studien bygger på en kvalitativ dataanalys av intervjuerna. Jag kontaktade 12 stycken informanter via e-post för intervju och fick svar relativt omgående från tre lärare. I mejlet beskrev jag mitt syfte och mina utgångspunkter gällande informanterna: de skulle undervisa inom religionskunskap. Dessutom beskrev jag i mejlet hur jag tänkte mig att intervjun skulle gå till. Samtliga informanter arbetar på skolor i Mellansverige. I väntan på att fler informanter skulle ge svar påbörjade jag intervjuerna de tre informanterna jag fått svar från. Flera av informanterna svarade dock att de inte kunde bli intervjuade då tidsbrist rådde i skolorna. Många av lärarna hade utvecklingssamtal och kommande nationella prov vilket gav dem lite utrymme att kunna ta emot mig för en intervju. Intervjuerna skedde i klassrum efter elevernas skoltid då klassrummen var lugnast vid den tiden på dagen.

För mig var det viktigt att informanten kände sig trygga under intervjuerna. Jag valde att spela in intervjuerna för att enklast få med mig information från informanten. Detta

skapade dock nervositet hos informanten, men jag försökte att få intervjun att bli mer diskussionsliknande för att skapa trygghet. Intervjuerna tog i sin helhet ca 15-20 minuter. Jag använde mig inte av stödord utan enbart papper med intervjufrågor och antecknade inget under intervjun för att inte skapa okoncentration hos mig själv. Innan intervjuerna förklarade jag för informanterna att de skulle få vara anonyma och att endast jag skulle lyssna på intervjun (jag använder mig här av informantbeteckningarna I1, I2 och I3). Informanterna har inte innan intervjuerna fått ta del av information förutom att läsa ur läroplanen direkt innan. Efter intervjun transkriberades intervjun omgående. Intervjutillfället med I2 och I3 skedde som en gruppintervju då tid saknades för att genomföra enskilda intervjuer.

Intervjun genomgår sedan en innehållsanalys, som enligt Morgan (1993) och Burnard (1996) innebär att den ordagrant transkriberade och analyseras. Analysen startar med att texten från varje intervju läses i sin helhet för att ge en helhetsbild av data, därefter fortsätter analysen med att fokusera på respektive fråga. Därefter jämförs informationen, och sorteras i kategorier och underkategorier (dessa redovisas mer ingående i resultatkapitlet).

3.4 Etiska övervägande

Liksom nämnts har studien anpassats efter etiska överväganden. Detta genom att beskriva informanterna som I1, I2 och I3. Anonymitet gällande på vilken skola eller i vilken kommun intervjuerna genomfördes anges inte. Informanterna har även tillåtits neka till medverkan både innan och efter intervjun. Enligt Vetenskapsrådet (2015) beskrivs etik som hur vi agerar i samband med forskning. Vetenskapsrådet (2015) har en grupp av experter som fokuserar på hur etiska frågor inom forskning ska hanteras. Etik handlar inte enbart om lagar och regler det handlar om hur stor betydelse forskning har på samhället där etiken är viktig att respektera. Informanterna i denna undersökning har enligt detta blivit informerade om att deras medverkan är frivillig samt att de när som helst får avbryta sitt deltagande. Informanterna har också blivit informerade om att intervjuerna enbart kommer att avlyssnas av mig och att transkriberingen i helhet endast kan komma att läsas av handledare och examinator. (Vetenskapsrådet, 2015).

Intervjuerna sparas hos mig som författare tills studien är genomförd och klar, därefter tas intervjuerna bort. Detta görs för informanternas anonymitet skyddas.

4. Resultat

Studien är uppbyggd på med en kvalitativ metod för begreppen tolkning och analysering. Resultatet delas in i kategorier som sammanbinder intervjufrågorna och dess svar. Fyra kategorier framkom: Begreppet livsåskådning, Lärarnas beskrivning av begreppet livsåskådning i läroplanerna och Lärarnas tolkning av läroplanen, samt planering och genomförande av sin undervisning gällande livsåskådning. Inom kategorin Lärares tolkning av läroplanen, samt planering och genomförande av sin undervisning gällande livsåskådning är indelad i fem underkategorier enligt: Tolkning, Planering, Genomförandet, Lärarnas beskrivning av eleverna och Lärarlaget.

4.1 Begreppet livsåskådning

Informant tre beskrev sin tolkning av begreppet livsåskådning genom att analysera själva ordet. Informanten tittade mer övergripande och gjorde därefter sin tolkning:

”... jag skulle säga att ordet livsåskådning för mig är... ett sätt att se på livet, livsåskådning, titta på livet.” (I3).

Informant ett diskuterade begreppet i förhållande till ämnet religion. Informanten påpekade hur religion är så avgränsat och uppdelat medan livsåskådningsbegreppet är vidare:

”Jag tror att ordet livsåskådning är vidare än ordet religion” (I1)

Informanterna inser att de själva inte reflekterat tidigare över begreppet livsåskådning utan använt sig av värdegrund som begrepp för att diskutera olikheter och respekt för andra människor. Begreppet har de tidigare inte använt som begrepp, däremot dock allmänt diskuterat respekt och att alla får tycka olika:

”Begreppet livsåskådning har jag nog inte använt i skolan...” (I3)

Informant ett beskriver hur de reflekterat över begreppet i läroplanen och berättar att det inte varit någon större reflektion kring vad begreppet står för eller vad det betyder. Fokus har legat på att mer allmänt diskutera hur man tar hänsyn till varandra:

”Sen ser jag kanske inte så djupt på ordet livsåskådning som man kanske borde göra...”
(I1)

4.2 Lärarnas beskrivning av begreppet livsåskådning i läroplanerna

Informanterna var tydliga med att beskriva hur de anser att läroplanens formulering kring livsåskådning är svårtolkad men att det kan användas till värdegrundsarbete i religionsundervisningen. Inom tidigare läroplaner finns det skillnader och likheter, informanterna beskriver att sättet att tänka skiljer i stora drag. Fokus låg tidigare inte på att lära ut om livsåskådning utan mer att skapa diskussioner. Fokus läggs idag inte fullt ut på livsåskådning då tiden främst går åt till de fem stora religionerna.

Informant ett beskriver hur läroplanerna skiljer sig åt och fokuserar på hur synsättet framställts:

”... jag tror det är markant skillnad för att de här sättet och tänka tror jag inte alls fast i lgr94(Lpo94) att vi hade tror jag bara stod religion överhuvudtaget det var det man fokuserade på.”(I1)

Informanterna såg hur synsättet hos lärarna förändrades och påpekar att det ses på ett annat sätt i nya Lgr11 än i den tidigare läroplanen Lpo94. I Lgr11 observerar informant tre att det blivit mindre styrt mot religionerna:

”Det har blivit mycket vagare i alltså mindre styrt mot just religioner.” (I3)

4.3 Lärarnas tolkning av läroplanen, samt planering och genomförande av sin undervisning gällande livsåskådning

4.3.1 Tolkning

Informant ett anser att begreppet livsåskådning är ett stort och viktigt begrepp men också svårförklarad:

”... det står inte bara som religion man har utan sätter överhuvudtaget som man får ett bra liv.” (I1)

Informant ett fortsätter med att diskutera att det inte spelar någon roll vad man egentligen tror på bara man mår bra:

”Bara man själv har en uppfattning för att må bra i den livsåskådningen” (I1)

Människor har olika sätt att se på sitt liv, med tro eller utan. Informant tre diskuterar hur det kan vara till av hjälp om personen har det svårt i livet:

”... tar dem ju hjälp av någon form av tro eller sätt för att komma vidare” (I2)

Hur man ser på sin egen livsåskådning säger informant ett att det bör finnas inom värdegrunden då tolkningen informant ett gjort handlar om att behandla människor likvärdigt oavsett:

”Sättet du lever finns ju alltid med, det kommer ju även in här med... allas lika värde” (I1)

Informant två beskriver även sin tolkning som något personligt som inte benämns i klassrummet eller överhuvudtaget då det är något svenskt kulturellt att inte berätta saker för andra medmänniskor:

”... vi har lärt oss i Sverige att det är något man inte pratar om, det ska vara så ”lilla landet lagom” det är så ofint. Så hur mycket man tjänar eller hur mycket något kommer kosta.” (I2)

4.3.2 Planering

För att påbörja arbetet med livsåskådningar menar informant ett bör det ske etappvis och att man arbetar med grupper för att förklara vad en livsåskådning är:

”Det skulle nog börja med egentligen att man har en diskussion det kanske man behöver ha först i grupper sen kan man ha det att man redovisar i grupperna. Man kan ju gärna inte ha det i storklass så utan man kan redovisa i grupperna.” (I1)

Informant två menar att det främsta fokus inom religionskunskap ligger på att arbeta med religioner. Dock ser informant två ett hinder, tiden som är lagd på religionsämnet är kort vilket gör att tid inte finns för att föra fram kunskaperna kring livsåskådningar:

”Jag tänker så här bearbeta av religionerna först och ge dem lika stor plats och sen gå in på olika livsåskådningar.” (I2)

Arbeta utefter frågor eller grupper benämner informant tre i planeringen, då hinder i form av olika språkförståelser finns i varje klass och att en del elever kan ha svårt att förstå. Begreppet livsåskådning i sig kan vara ett hinder då ordet är svårt att förstå och måste förklaras för eleverna för att kunna arbetas med:

”... kanske hitta... en grundfråga, hur man ser på... vad kommer människan ifrån och frågeställningar. Hur tas frågan upp i olika religioner och binder ihop litegrann.” (I3)

4.3.3 Genomförandet

Främst handlar mycket om religionsundervisningen om dialoger och genom dialogerna diskuteras allmänna frågor som antingen eleverna själva har eller där läraren ställer en fråga. Informant ett anser att läraren måste vara objektiv i frågor som rör religion då ämnet är känsligt och sänder läraren ut fel signaler blir eleverna påverkade:

”... vi kan inte påtvinga någon däremot kan man upplysa” (I1)

Upplysningen informant ett diskuterar rör religion men även mycket annat inom skolan. Uppfostran och värdegrund handlar även det om att inte tvinga eleverna utan enbart upplysa och förhoppningsvis får eleverna ett annat sätt att se.

Informant tre föreställer sig arbetet med livsåskådning utefter frågeställningar och jämförelser mellan olika religioner. Frågor som kräver diskussion, där eleverna får möjligheten att se hur olika synsätt kan skilja sig från eller likna varandra:

”... utgå ifrån frågeställning, hur man är en god människa, hur en buddist tänker... hur ser buddisterna, vad säger de?” (I3)

4.3.4 Lärarnas beskrivning av eleverna

”Eleverna idag har ingen aning om någonting annat än de stora religionerna. De har ju ingen aning om något annat utanför... är ju ganska små än idag” (I2)

Informant två beskriver ovan dilemmat med att eleverna är ovetande om annat än religionerna men lärarna är inte heller bra på att förmedla den informationen. Det finns även

religioner som eleverna inte har mycket kunskaper om genom att tiden inte riktigt finns. Elevernas nyfikenhet är stor och skulle läraren påbörja ett arbete angående livsåskådningar så tror informant två att det skulle finnas ett intresse hos eleverna.

Informant tre ifrågasätter dock elevernas fokus och ork gällande detta begrepp. Återigen beskriver informanten att den personliga faktorn är stor kring detta begrepp även om intresset finns.

4.3.5 Lärarlaget

Diskussionerna kring begreppet livsåskådning menar informant ett inte finns inom lärarlaget, däremot pratar de oftast om värdegrunden. Lärarna har fått möjlighet att gå utbildningar och lära sig arbeta med värdegrunden. Informant ett kopplar ihop livsåskådning med värdegrunden och därigenom utvecklas kunskaperna om olika livsåskådningar:

”Genom att vi gör rätt saker vid rätt övningar med dem så kanske vi öppnar deras sinnen. Så dem ser det på ett annat sätt.” (I1).

Det främsta informant tre kan se inom lärarlaget är att de pratar om vissa saker som hör till religionsutövningar som påverkar elevernas och lärarnas vardag, men livsåskådning är inget de diskuterar.

5 Diskussion

Jag har utifrån en kvalitativ metod intervjuat tre lärare i mellansverige. Det har visat sig att begreppet livsåskådning i läroplanen är svårtolkat då förståelsen av begreppet saknas. Oavsett om läraren har varit lärare i flertal år beskrivs livsåskådning på olika sätt och skolan har ändrat synsätt för att följa med samhällets utveckling. Det viktigaste i Lpo94 var att skapa en trygghet och förmedla allas lika värde. Arbetet skedde genom värdegrundsarbete och diskussioner i klassrummen för att kunna skapa medborgare med gemensamma värderingar. Detta utvecklades dock i Lgr11. Kunskapsmålen blev mer detaljerade och här beskrivs hur eleverna ska utveckla sin egen livsåskådning. Dock kan man i detta undersökningsmaterial se en svårighet med att lärare inte undervisar om livsåskådningar i sig. Studien visar att informanterna inte använder sig av begreppet livsåskådning i deras undervisning.

5.1.1 Informanternas tolkning av begreppet livsåskådning

Särskilt intressant är att informanterna lyfte hur begreppet livsåskådning skapar intresse hos såväl dem som eleverna, vilket läroplanen 2000 lyfter fram som viktigt. Dagens läroplan beskriver hur eleverna ska få möjligheten att utveckla sin egen livsåskådning som även Jansdotter Samuelsson (2011) diskuterar. Begreppet religion blir mer förknippat just med världsreligionerna medan livsåskådning är bredare och lägger grund för funderingar och diskussioner. Dock är som nämnts livsåskådning ett begrepp som inte läggs så mycket fokus på. Informanterna två och tre diskuterar hur de inte tänkt så mycket på begreppet tidigare utan att de under intervjun ställdes inför dessa funderingar. Informant tre beskrev hur läroplanerna är uppbyggda och hur de beskrivs och betonade att livsåskådning inte ges en stor plats. Samtidigt läggs inte fokus heller på ämnet religion enligt informant två, utan mer av tiden läggs på geografi- och samhällskunskap. Informant ett diskuterade hur denne skulle arbeta med att diskutera frågor och föra in begreppet livsåskådning i undervisningen.

Vidare beskrev informant ett hur alla människor har en livsåskådning och att det krävs grupparbeten kring begreppet för att eleverna ska få kunskap i ämnet, och för att lägga fokus på vad eleverna tänker kring olika frågor och hur lärare ska arbeta för att eleverna ska få respekt och förståelse för varandra. Det krävs diskussioner och arbete även om begreppet livsåskådning är svårt att förstå.

Informant ett diskuterade sitt arbete med livsåskådning genom värdegrundsfrågor för där finns det egentligen störst möjlighet att beskriva och förklara begreppet. Livsåskådning behöver egentligen inte diskuteras i relation till religion utan kan vara mer allmänt. Det kan handla om att generellt ge varandra respekt. Att arbeta med värdegrunden är något som ständigt är aktivt då skolorna har mångkulturella klassrum där behov från föräldrar exempelvis måste respekteras anser informant två. Dock menar informant tre att lärare arbetar med värdegrunden mer frekvent och allmänt än hela lektioner då tiden inte räcker till för detta. Lärare kan tycka att det är svårt att förstå elever då de inte har tid till att sätta sig in i olika synsätt. Livsåskådning kan liknas med värdegrund på olika plan. Men livsåskådning är ett begrepp som används begränsat inom skolan enligt denna undersökning. Som informant tre säger så är det främst värdegrund som diskuteras medan livsåskådningsbegreppet mer nämns på högstadiet.

5.1.2 Informanternas planering och genomförande av undervisning

För att undervisa om livsåskådning menar informant två att det är lämpligt att gå in på vad ordet står för först för att klasserna ser så olika ut, men språkförståelsen är ett bekymmer. Ordet behöver alltså först diskuteras. Ifall eleverna fick förståelse för begreppet skulle de kunna tycka att det var intressant men för några elever är också deras livsåskådning privat. Informant tre diskuterar samma sak att detta är något privat och att många i Sverige är tysta om vad de tror på eller hur mycket de tjänar. I Sverige menar informant tre att vi ska vara ”lilla landet lagom” vilket ibland stör undervisningen, som i detta exempel då livsåskådningar enligt läroplanen bör tas upp och diskuteras i klasserna.

Informant två hade som målsättning att arbeta mer strukturerat och arbeta med de stora världsreligionerna först och därefter diskutera olika livsåskådningar. Informant ett fokuserade på att arbeta med det väsentliga först och därefter arbeta med livsåskådningar. Det viktigaste handlar om att visa eleverna att det finns livsåskådningar på många olika sätt och med hjälp av film visa dem detta. Informant tre beskriver på liknande vis som informant ett att grundfrågor bör användas utifrån vilka eleverna får diskutera. Använda sig av frågor för att beskriva olika synsätt är en bra metod då eleverna får kunskap kring religionerna och livsåskådningar på samma gång. Jämförelser mellan religionerna och vad de själva tänker inom olika frågeställningar. Informant två menade även att eleverna

inte har så stor kunskap kring något annat än de stora religionerna och ansåg att eleverna fortfarande var relativt unga för att få så mycket information. Samtidigt gav informant sig själv kritik genom att säga att information kring annat än de stora religionerna inte ges ut. Det tar tid för en lärare att sätta sig in i och skapa kunskap kring alla religioner och att förstå livsåskådning och osäkerheten gör att undervisningen kring livsåskådningen blir bristande. Dock trodde informant två att livsåskådning skulle väcka elevernas intresse och nyfikenhet, om presentationen av begreppet sker på rätt sätt.

Samtidigt bör här betonas att informanternas uppfattning och svar skiljer sig åt gällande hur flitigt begreppet används i undervisningen. Informant ett diskuterar att det idag är mer fokus på livsåskådning, medan både informant två och tre beskriver att de inte alls använder sig av begreppet. Det som samtliga uttrycker är att diskussionerna kring livsåskådning är begränsad till att läraren inte har kunskap eller tiden att planera en undervisning men att det ändå tillämpas i värdegrunden. De diskuterar mycket hur eleverna ska respektera och förstå varandra mer än bara gällande religion och tro. Enligt Jansdotter Samuelsson (2011) beskriver hon hur viktigt det är att livsåskådningar får utrymme i skolorna då eleverna ska få möjligheten att skapa ett eget val till vilken uppfattning de har till livet.

5.1.3 Övrig diskussion

De tillfällen de får att diskutera används oftast till något annat än att prata om tro då det anses vara ett känsligt ämne menar samtliga informanter. Alla informanter berörde att religion är något personligt i Sverige som vi gärna inte diskuterar öppet, framförallt inte i klassrummen där många livsåskådningar och religiösa ställningstaganden samsas. Diskussioner som berör känsliga ämnen som religion är bra utgångspunkt i att elever får förståelse för andra vilket Berglund (2010) visade. I dagens multikulturella samhälle krävs diskussioner kring tro och livsuppfattningar då eleverna bör få kännedom om andra kulturer.

Intervjuerna visar också att eleverna i årskurser 4-6 är aktiva inom diskussioner och här kan lärare arbeta med att utveckla elevernas respekt och hänsyn till andra människor. Lärare är dock försiktiga gällande olika kulturer då det kan uppfattas som stötande för en del elever. Ett öppet klassrum där det diskuterats är det viktigaste anser både informant två och tre men dock existerar det inte i realiteten. Det är ett svårt ämne som

läraren oftast undviker. Lärare ställs då inför ett dilemma, lärarna tycks även sakna självförtroende och säkerhet i att undervisa om ämnet då deras kunskaper om begreppet är svaga. Lendahls (1986) beskriver att livsåskådning kan uppfattas som något religiöst, men det uppfattade jag dock inte det som att informanterna gjorde. Informanterna såg begreppet som något större och vidare än religion. Ett begrepp som kan diskuteras inom värdegrunden och arbetas med vid vissa tillfällen då tid finns. Möjligt kan livsåskådning diskuteras inom värdegrundsarbetet istället för inom religion.

Informant tre tror dock att åldern på eleverna är avgörande, att elever runt 11-12 år fortfarande är för unga men att det ändå alltid går att försöka. Kopplingen är viktig diskuterar informant två då eleverna inte har förståelsen för att vad de tycker påverkar. Kanske är de för unga men kanske är de inte heller det. Någonstans måste eleverna börja se kopplingen till att deras åsikter påverkar och det är viktigt att börja tidigt men samtidigt finns det så mycket annat som ska läras ut under dessa år.

5.1 Metoddiskussion

Studien är av kvalitativ design vilket betyder att antalet informanter inte har någon betydelse (Patel & Davidson, 2011). Resultatet skulle kunnat se annorlunda ut ifall fler informanter varit delaktiga. Antagligen hade en större variation av innehållet kunnat ses utifrån fler informanters svar. Användandet av intervjuer som undersökningsmetod kan möjligt ha varit jobbigt och stressande för informanterna. Nervositeten kan ha påverkat deras svar och deras trygghet under intervjutillfället. Jag intervjuade två informanter samtidigt då tidsbrist var ett faktum. I jämförelse med den intervju som genomfördes enskilt märkte jag att den enskilda intervjun var otrygg och den i grupp mer avslappnad. Ifall jag gjort en gruppintervju med alla informanter hade intervjun blivit mer spontant och uttömmande.

Informanterna fick ingen information innan då jag ville veta hur de spontant tänkte kring livsåskådning och få reda på ifall de hade reflekterat över begreppet tidigare. Under intervjuerna var tiden ett dilemma då många av de informanter jag frågade om intervju inte hade möjlighet. Nationella proven och utvecklingssamtal var hinder för att informanterna hade möjlighet till att delta. Misstolkning är även en faktor som är stor inom kvalitativ intervjumetod då analyseringen av intervjumaterialet kunde ha misstolkats av mig samt ljudupptagning kunde ha varit bättre. Dessutom är det viktigt att inte bli störd, vilket jag

upplevde genom att intervjun blev avbruten på grund av att lokalen var ett klassrum. Informanterna kom av sig i sitt berättande. Ifall informanten blivit avbruten i meningar är det svårt att återuppta den tanken informanten hade. Enligt Patel och Davidsson (2011) krävs mycket planering för att kunna åstadkomma en bra och trovärdig intervju.

Intervjuerna resulterade i att jag fick en förståelse för att lärare inte har tiden eller förståelsen till begreppet vilket kommer innebära att jag som blivande lärare kommer att lägga mer fokus på begreppet livsåskådning.

5.2 Fortsatt forskning

Lärare har inte full förståelse för vad livsåskådning handlar om och undervisningen brister i att beskriva begreppet. Hur påverkas eleverna av att informationen om begreppet är så svagt och hur kan lärare arbeta för att få tiden att räcka till att även undervisa om livsåskådning.

Forskningen om livsåskådning har påbörjats men det krävs mycket mer forskning och utbildning kring begreppet för att få en full religionsundervisning. Eleverna kommer då få en tydligare förståelse för andra människor och dess uppfattning om liv.

Referenser

Litteratur och tidskrifter

Almén, E. & Fruenhed, R. & Hartman, S.G. (1995) *Att undervisa om religion, livsfrågor och etik I skolan*. Linköping: Linköpings Universitet.

Berglund, J (2010) *Religionsdidaktik*. Svensson, J & Arvidsson, S (2010) *Människor och makter 2.0*. Halmstad: Högskolan i Halmstad.

Burnard, P. (1996) "Teaching the analysis of textual data: an experiential approach". *Nurse Education Today* 16, 278 – 281.

Bryman, A. (2014) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB

Bråkenhielm, C. R. & Hansson, M.G. (1995) *Livets grundmönster och mångfald: en bok om genetik, etik och livsåskådning*. Stockholm: Liber Utbildning AB.

Bråkenhielm, C. R. (2009) *Verklighetsbilder*. Riga: Nya Doxa.

Eriksson, K. (1998) *På spaning efter livets mening: om livsfrågor och livsåskådning hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapade*. Malmö: Institutionen för pedagogik lärarhögskolan.

Hand, M. (2012) "What's in a worldview? On Trevor Cooling's Doing God in education". *Oxford Review of Education*, vol. 38 No. 5, 527-537.

Jansdotter Samuelsson, M. (2011) "Att tala om livsåskådning – ett sätt att underlätta religionskunskapsundervisningen för globalt medborgarskap?" *Religion och livsfrågor*, vol 3, 7-8.

Jeffner, A. (1976) *Livsåskådningsforskning*. Uppsala: Uppsala universitet teologiska institutionen.

Lendahls, B. (1986) *Religion i skolan – men hur?* Uppsala: EFS-Förlaget.

Lindfelt, M. (2003) *Att förstå livsåskådningar*. Stockholm: Elanders Gotab.

Morgan D. L. (1993) "Qualitative content analysis: a guide to paths not taken". *Qualitative Health Research* 3, 112-121.

Mårtensson, M. (2009) *Doktoranden och forskningsmiljön – en empirisk livsåskådningsstudie*. Uppsala universitet.

Patel, R. & Davidson, B. (2011) *Forskningsmetodikens grunder – att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, E. (2007) *Skolan under lupp. Livsåskådning i skola och samhälle*. Kristianstad: Aliberta.

Selander, S-Å. (1993) *Undervisa i religionskunskap*. Lund: Studentlitteratur.

Skolstyrelsen (1889) *Normalplan för undervisningen i förskolor och småskolor*. Stockholm: P.A. Norstedt och Söner.

Skolverket (1980) *Läroplan för grundskolan allmän del*. Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

Skolverket (2000) *Grundskolans kursplaner och betygskriterier*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskolan och fritidshemmen 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolöverstyrelsen (1962) *Läroplan för grundskolan*. Stockholm: Kungliga skolöverstyrelsen skriftserie 60.

Elektroniska källor

Nationalencyklopedin (2015). *Livsåskådning*. Hämtat från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/livsaskadning> (2015-03-15).

Skolverket (2015) Lpo94. Hämtat från http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publication?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwtpubext%2Ftrycksak%2FRecord%3Fk%3D1069 (2015-04-27).

Vetenskapsrådet (2015) Etik. Hämtat från

<http://www.vr.se/etik.4.3840dc7d108b8d5ad5280004294.html> (2015-05-17).

Skolverket (2011) Kommentarmaterial religionskunskap. Hämtat från

<http://teacherhack.com/wp-content/uploads/2015/01/kommentarmaterial-religionskunskap.pdf> (2015-08-08)

Svenska akademins ordlista (2015) Livsåskådning. Hämtat från

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (2015-08-02)

Muntliga Källor

Informant 1 2015-04-16

Informant 2 2015-04-28

Informant 3 2015-04-28

Bilaga 1 - Intervjufrågor

- Hur tolkar du informationen om livsåskådning i den nuvarande läroplanen Lgr11?
- Hur anser du att användningen av begreppet livsåskådning i Lgr11 skiljer sig från den föregående läroplanen Lpo94?
- Vad tycker du är mest intressant rörande livsåskådning i läroplanen?
- Undervisar du kring livsåskådning/använder begreppet? I så fall hur?
- Hur planerar du denna undervisning?
- Hur ser du på kopplingen mellan värdegrund och begreppet livsåskådning och är det något som påverkar din undervisning?
- Är det något ni brukar diskutera i lärarlaget?
- Är det något särskilt du uppmärksammat kring hur eleverna uppfattar livsåskådning?
- Verkar de ha ett intresse för detta och påverkar det i så fall innehållet i din undervisning?